

پایه آیین‌نامه ثبت و اشاعه پیشنهادها، پایان‌نامه‌ها، رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شماره ۱۹۵۹۲۹/۱ و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایراندک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، پژوهشی و بر پایه قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوطه شذنی است.



دانشگاه آزاد اسلامی

واحد اردبیل

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد
رشته حقوق
گرایش جزا و جرم شناسی

عنوان:

**مطالعه تطبیقی جرائم علیه آثار فرهنگی تاریخی در حقوق کیفری
ایران، انگلیس و کانادا**

استاد راهنما:

دکتر عبدالرحیم فاطمی

نگارنده:

علی رحیمی

تابستان ۱۳۹۸

سپاسگزاری

اکنون که به حول و قوه الهی، نگارش این پایان نامه به اتمام رسیده است به مصداق «مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ» بر خود واجب می دانم از کلیه کسانی که اینجانب را در تهیه و نگارش این پایان نامه یاری رساندند تشکر و قدردانی کنم.

از استاد بزرگوار، آقای دکتر عبدالرحیم فاطمی استاد راهنمای اینجانب که علاوه بر نظرات ارزشمندشان صبوری را از ایشان آموختم، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

تقدیم به:

این مجموعه را به پدر و مادر عزیزم

و همسر مهربانم

تقدیم می‌نمایم.

فهرست مطالب

| صفحه | عنوان |
|------|--------------------|
| ۱ | چکیده |
| ۲ | مقدمه |
| ۳ | الف - بیان مسئله |
| ۴ | ب- سؤالات تحقیق |
| ۴ | ج- پیشینه تحقیق |
| ۷ | د- فرضیه‌های تحقیق |
| ۷ | ه- اهداف تحقیق: |
| ۷ | و- روش تحقیق |
| ۷ | ز- ساماندهی تحقیق |

فصل اول: کلیات، مفاهیم (تعاریف، مبانی، تاریخچه)

| | |
|----|---|
| ۹ | پیشگفتار |
| ۹ | ۱-۱- تاریخچه توجه بشر به میراث فرهنگی |
| ۱۲ | ۳-۱- تعریف میراث فرهنگی |
| ۱۲ | ۱-۳-۱- میراث فرهنگی ملموس و مادی |
| ۱۳ | ۲-۳-۱- میراث فرهنگی غیرملموس و معنوی |
| ۱۳ | ۴-۱- تعریف فرهنگ |
| ۱۶ | ۵-۱- تعریف اموال فرهنگی |
| ۱۷ | ۶-۱- تعریف آثار تاریخی |
| ۱۹ | ۷-۱- ماهیت اموال تاریخی - فرهنگی |
| ۱۹ | ۱-۷-۱- تعریف مال |
| ۱۹ | ۲- ۷- ۱- انواع مال |
| ۲۱ | ۸-۱- تعریف عمومی اموال فرهنگی - تاریخی و اموال هنری |
| ۲۲ | ۱-۸-۱- اموال تاریخی |

- ۲۲-۸-۱-۲- اموال فرهنگی ۲۲
- ۲۲-۸-۱-۳- اموال هنری ۲۲
- ۲۲-۸-۱-۴- اموال مطالعاتی ۲۲
- ۲۲-۸-۱-۵- اموال تقلبی و یا جعلی ۲۲
- ۲۴-۱-۹- تعریف اموال تاریخی - فرهنگی از دیدگاه اسناد بین‌المللی ۲۴
- ۲۴-۱-۹-۱- تعریف اموال فرهنگی از دیدگاه معاهده ۱۹۵۶ لاهه ۲۴
- ۲۴-۱-۹-۲- تعریف اموال فرهنگی از دیدگاه کنوانسیون ۱۹۷۰ یونسکو ۲۴
- ۲۵-۱-۹-۳- تعریف اموال فرهنگی از دیدگاه کنوانسیون ۱۹۹۰ یونیدروا ۲۵
- ۲۶-۱-۱۰- مالکیت اموال تاریخی - فرهنگی ۲۶
- ۲۹-۱-۱۱- جرائم علیه میراث فرهنگی ۲۹
- ۲۹-۱-۱۱-۱- مفهوم جرم ۲۹
- ۳۰-۱-۱۱-۲- جرائم فرهنگی ۳۰
- ۳۰-۱-۱۲- طبقه بندی جرائم علیه میراث فرهنگی ۳۰
- ۳۱-۱-۱۲-۱- معنای لغوی و اصطلاحی تخریب ۳۱
- ۳۲-۱-۱۲-۲- تعریف لغوی و اصطلاحی سرقت ۳۲
- ۳۳-۱-۱۲-۳- تعریف قاچاق ۳۳
- ۳۳-۱-۱۲-۴- معنای حفاری و کاوش ۳۳
- ۳۵-۱-۱۳- مبانی جرائم علیه میراث فرهنگی ۳۵
- ۳۷-۱-۱۴- مبانی حمایت از میراث فرهنگی ۳۷
- ۳۷-۱-۱۵- مبانی حفظ، پژوهش و معرفی میراث فرهنگی ۳۷
- ۴۰-۱-۱۶- میراث فرهنگی و عوامل تهدید کننده آن ۴۰

فصل دوم: ارکان و شرایط تحقق جرایم علیه میراث فرهنگی

- ۴۳- پیشگفتار ۴۳
- ۴۳-۱-۲- ماهیت جرائم علیه میراث فرهنگی ۴۳
- ۴۳-۲-۲- چيستی جرایم علیه میراث فرهنگی ۴۳
- ۴۵-۱-۲-۲- تخریب اموال تاریخی - فرهنگی ۴۵
- ۴۶-۱-۲-۲- عنصر مادی تخریب اموال تاریخی - فرهنگی ۴۶

- ۲-۱-۲-۲- موضوع جرم..... ۴۶
- ۲-۲-۲- تشخیص آثار فرهنگی..... ۴۷
- ۲-۲-۲-۱- عنصر روانی تشخیص آثار فرهنگی..... ۴۹
- ۲-۲-۲-۳- سرقت اموال تاریخی و فرهنگی..... ۵۰
- ۲-۲-۲-۲- عنصر مادی سرقت اموال تاریخی و فرهنگی..... ۵۱
- ۲-۲-۲-۳- عنصر روانی سرقت اموال تاریخی و فرهنگی..... ۵۳
- ۲-۲-۲-۴- عناصر مورد معامله قرار دادن یا اختفاء اشیاء و قطعات آثار فرهنگی - تاریخی..... ۵۳
- ۲-۲-۲-۱- عنصر مادی مورد معامله قرار دادن یا اختفاء اشیاء و قطعات آثار فرهنگی - تاریخی..... ۵۴
- ۲-۲-۲-۲- عنصر روانی مورد معامله قرار دادن یا اختفاء اشیاء و قطعات آثار فرهنگی - تاریخی..... ۵۵
- ۲-۲-۲-۵- ایجاد تزلزل در بنیان آثار فرهنگی - تاریخی..... ۵۶
- ۲-۲-۲-۱- عنصر مادی ایجاد تزلزل در بنیان آثار فرهنگی - تاریخی..... ۵۷
- ۲-۲-۲-۲- عنصر روانی ایجاد تزلزل در بنیان آثار فرهنگی - تاریخی..... ۵۷
- ۲-۲-۲-۶- قاچاق آثار تاریخی - فرهنگی..... ۵۸
- ۲-۲-۲-۱- عنصر مادی قاچاق آثار تاریخی - فرهنگی..... ۵۹
- ۲-۲-۲-۲- عنصر روانی قاچاق آثار تاریخی - فرهنگی..... ۵۹
- ۲-۲-۲-۷- حفاری غیرمجاز برای به دست آوردن اموال تاریخی - فرهنگی..... ۶۰
- ۲-۲-۲-۱- عنصر مادی حفاری غیرمجاز برای به دست آوردن اموال تاریخی - فرهنگی..... ۶۲
- ۲-۲-۲-۲- عنصر روانی حفاری غیرمجاز برای به دست آوردن اموال تاریخی - فرهنگی..... ۶۲
- ۲-۲-۲-۸- بدست آوردن اتفاقی اشیاء تاریخی - فرهنگی..... ۶۳
- ۲-۲-۲-۱- عنصر مادی بدست آوردن اتفاقی اشیاء تاریخی - فرهنگی..... ۶۳
- ۲-۲-۲-۲- عنصر روانی بدست آوردن اتفاقی اشیاء تاریخی - فرهنگی..... ۶۳
- ۲-۲-۲-۹- خرید و فروش اموال تاریخی - فرهنگی حاصله از حفاری غیرمجاز..... ۶۳
- ۲-۲-۲-۱- عنصر مادی خرید و فروش اموال تاریخی - فرهنگی حاصله از حفاری غیرمجاز..... ۶۴
- ۲-۲-۲-۲- عنصر روانی خرید و فروش اموال تاریخی - فرهنگی حاصله از حفاری غیرمجاز..... ۶۵
- ۲-۲-۲-۱۰- تجاوز به آثار تاریخی - فرهنگی..... ۶۵
- ۲-۲-۲-۱-۱۰- موضوع جرم..... ۶۵
- ۲-۲-۲-۱۰-۲- شرایط تحقق جرم..... ۶۵
- ۲-۲-۲-۱۰-۳- عنصر مادی تجاوز به آثار تاریخی - فرهنگی..... ۶۵
- ۲-۲-۲-۱۰-۴- عنصر روانی تجاوز به آثار تاریخی - فرهنگی..... ۶۶

- ۲-۲-۱۱- مرمت، تغییر، تجدید و توسعه غیر مجاز اماکن فرهنگی- تاریخی..... ۶۶
- ۲-۲-۱۱-۱- عنصر مادی مرمت، تغییر، تجدید و توسعه غیر مجاز اماکن فرهنگی- تاریخی..... ۶۷
- ۲-۲-۱۱-۲- عنصر روانی مرمت، تغییر، تجدید و توسعه غیر مجاز اماکن فرهنگی- تاریخی..... ۶۷
- ۲-۲-۱۱-۳- شرایط تحقق جرم مرمت، تغییر، تجدید و توسعه غیر مجاز اماکن فرهنگی- تاریخی..... ۶۷
- ۲-۲-۱۲- انتقال اموال تاریخی و فرهنگی غیر منقول..... ۶۸
- ۲-۲-۱۲-۱- عنصر مادی انتقال اموال تاریخی و فرهنگی غیر منقول..... ۶۸
- ۲-۲-۱۲-۲- عنصر روانی انتقال اموال تاریخی و فرهنگی غیر منقول..... ۶۹
- ۲-۲-۱۳- تغییر کاربری اماکن مذهبی و تاریخی..... ۷۰
- ۲-۲-۱۳-۱- عنصر مادی تغییر کاربری اماکن مذهبی و تاریخی..... ۷۰
- ۲-۲-۱۳-۲- عنصر روانی تغییر کاربری اماکن مذهبی و تاریخی..... ۷۰
- فصل سوم: تطبیق قوانین علیه جرائم آثار فرهنگی تاریخی در حقوق کیفری ایران، انگلیس و کانادا**

- پیشگفتار..... ۷۳
- ۳-۱- بررسی مجازات ها در جرایم علیه میراث فرهنگی..... ۷۳
- ۳-۲- کیفر تخریب اموال تاریخی- فرهنگی در ایران..... ۷۴
- ۳-۲-۱- کیفر تخریب اموال تاریخی- فرهنگی ماده ۵۵۸..... ۷۵
- ۳-۲-۲- کیفر سرقت اموال تاریخی- فرهنگی ماده ۵۵۹..... ۷۵
- ۳-۲-۳- کیفر ایجاد زلزله در بنیان آثار فرهنگی- تاریخی ماده ۵۶۰..... ۷۶
- ۳-۲-۴- کیفر قاچاق آثار تاریخی- فرهنگی ماده ۵۶۱..... ۷۶
- ۳-۲-۵- کیفر حفاری غیر مجاز برای به دست آوردن اموال تاریخی- فرهنگی ماده ۵۶۲..... ۷۸
- ۳-۲-۶- کیفر تجاوز به آثار تاریخی- فرهنگی ماده ۵۶۳..... ۷۹
- ۳-۲-۷- کیفر مرمت، تغییر اماکن تاریخی- فرهنگی ماده ۵۶۴..... ۷۹
- ۳-۳- جرایم علیه میراث فرهنگی در حقوق انگلیس..... ۷۹
- ۳-۳-۱- قوانین خاص در مورد اخذ و تفکیک اموال فرهنگی- تاریخی در انگلستان..... ۷۹
- ۳-۳-۱-۱- قانون حمایت از بقایای نظامی مصوب ۱۹۸۶..... ۷۹
- ۳-۳-۱-۲- قانون حمایت از کشتی های غرق شده ۱۹۷۳..... ۸۰
- ۳-۳-۱-۳- قانون کشتی های تجاری مصوب ۱۹۹۵..... ۸۰
- ۳-۳-۱-۴- قانون مناطق باستانی و آثار تاریخی قانون ۱۹۷۹..... ۸۱
- ۳-۳-۲- ورود و خروج غیر قانونی میراث فرهنگی..... ۸۱

- ۳-۳-۳- سرقت و معامله اموال فرهنگی - تاریخی در قوانین انگلستان..... ۸۱
- ۳-۳-۴- ورود و خروج غیر قانونی اموال فرهنگی در حقوق انگلستان..... ۸۲
- ۳-۳-۵- حفاری و کاوش پنهانی در حقوق انگلیس..... ۸۵
- ۳-۳-۵-۱- قانون حمایت از بقایای نظامی مصوب ۱۹۸۶..... ۸۵
- ۳-۳-۵-۲- قانون حمایت از کشتی های غرق شده مصوب سال ۱۹۷۳..... ۸۶
- ۳-۳-۵-۳- قانون مناطق باستانی و آثار تاریخی مصوب ۱۹۷۹..... ۸۷
- ۳-۳-۶- تخریب و خسارت علیه اموال فرهنگی - تاریخی در حقوق انگلیس..... ۸۷
- ۳-۳-۶-۱- عناوین مختلف تخریب و خسارت در حقوق انگلیس..... ۸۷
- ۳-۳-۶-۲- قانون طراحی (نواحی حفاظتی و ساختمان های فهرست شده) مصوب ۱۹۹۰..... ۹۰
- ۳-۳-۶-۳- قانون حمایت از بقایای نظامی مصوب ۱۹۸۶..... ۹۵
- ۳-۳-۶-۴- قانون حمایت از کشتی های غرق شده مصوب سال ۱۹۷۳..... ۹۶
- ۳-۳-۶-۵- قانون مناطق باستانی و آثار تاریخی مصوب ۱۹۷۹..... ۹۶
- ۳-۴-۴- حفاظت از میراث فرهنگی در حقوق کانادا..... ۹۷
- ۳-۴-۱- قانون ورود و خروج غیر قانونی میراث فرهنگی در کانادا..... ۹۸
- ۳-۴-۲- کنترل خروج میراث فرهنگی در کانادا..... ۹۹
- ۳-۴-۳- کنترل ورود میراث فرهنگی در کانادا..... ۱۰۰
- ۳-۴-۴- جرایم و مجازات..... ۱۰۰
- ۳-۴-۵- قوانین ملی کانادا در مورد سایت های تاریخی و صنایع هنری..... ۱۰۱
- ۳-۴-۶- قوانین و مقررات مربوط به سایت های تاریخی و باستانی و اشیاء..... ۱۰۲
- ۳-۴-۷- قانون کبک در حفظ میراث فرهنگی..... ۱۰۲
- ۳-۴-۸- سایر قوانین محلی..... ۱۰۳
- ۳-۴-۹- جرایم در رابطه با نقض قوانین میراث فرهنگی در قانون مجازات کانادا..... ۱۰۴
- ۳-۴-۹-۱- سرقت میراث فرهنگی..... ۱۰۴
- ۳-۴-۹-۲- تخریب آثار فرهنگی..... ۱۰۵
- ۳-۴-۹-۳- تخریب ملک مذهبی، موسسات آموزشی و غیره..... ۱۰۵
- ۳-۴-۹-۴- تخریب تندیس های دلاوران جنگی..... ۱۰۶
- ۳-۵- تطبیق شباهت ها و تفاوت های جرایم علیه میراث فرهنگی در ایران، کانادا و انگلیس..... ۱۰۷
- ۳-۶- نتیجه:..... ۱۱۴

چکیده

موضوع حمایت از میراث فرهنگی در جهت منافع بشری، از ویژگی‌های مشترک سیاست داخلی کشورها محسوب می‌شود، این مطالعه هم با هدف بررسی مطالعه تطبیقی جرائم علیه آثار فرهنگی تاریخی در حقوق کیفری ایران، انگلیس و کانادا انجام پذیرفت. در این مطالعه توصیفی-تطبیقی روش تحقیق بیشتر جنبه‌ی تئوری و نظری دارد به این صورت که با ارائه نظریات و تجزیه و تحلیل آن‌ها و استفاده از روش‌های موردی و توصیفی، تلاش گردید تا اطلاعات و داده‌ها را در موضوع مورد تحقیق جمع آوری نموده و سپس با بررسی و تجزیه و تحلیل آن‌ها و توصیف و تبیین به حل سؤالات بحث پرداخت. روش گرد آوری اطلاعات، کتابخانه‌ای بود و به صورت فیش برداری گسترده از کتب موجود و استفاده از مجلات و سایت‌های اینترنتی، در زمینه‌ی جرائم علیه آثار فرهنگی تاریخی در حقوق کیفری ایران، انگلیس و کانادا پرداخته شد. نتایج بررسی نشان داد جرائم علیه آثار فرهنگی، تاریخی در کشور ایران و انگلیس و کانادا زمره جرائم علیه آسایش عمومی قرار دارد. در قانون ایران به طور تفصیلی جرائم مربوط به میراث فرهنگی مورد بررسی قرار گرفته است، از جمله تخریب، سرقت، مرمت، توسعه حفاری و کاوش، قاچاق و بسیاری از اعمال دیگر در قانون مجازات اسلامی مورد جرم انگاری قانونگذار قرار گرفته است؛ حتی این جرائم آنچنان برای قانونگذار ایران و کانادا مهم می‌باشد که ارتکاب آن را از سوی مالک خصوصی اموال تاریخی در برخی از موارد جرم شناخته و برای مالک هم مجازات تعیین کرده است؛ در مورد حقوق انگلستان هم این موارد جرم می‌باشد ولی دایره شمول آن نسبت به حقوق ایران متفاوت می‌باشد و برخورد نسبتاً ملایمتری نسبت به قانون ایران و کانادا شده است. همچنین مقنن انگلستان و کانادا همگام با سایر کشورها، تعدی به آثار فرهنگی و تاریخی را جرم انگاری نموده است ولی از لحاظ شدت عکس‌العمل نسبت به ایران حالت متعادل‌تری داشته و واکنش ملایم‌تری نسبت به این جرائم داشته است.

کلید واژه ها: میراث فرهنگی، جرم، فرهنگ، اموال فرهنگی، آثار ملی.

مقدمه

میراث فرهنگی نه تنها گنجینه‌ای فاخر، ارزشمند و نمایانگر تاریخ تمدن و هویت اصیل هر قوم و ملت است، بلکه متعلق به تمدن بشری و عموم مردم جهان است که همواره مستلزم حفاظت، صیانت و جلوگیری از غارت و چپاول در سطح ملی و بین‌المللی است. با نگاهی گذرا به تاریخ نشان می‌دهد که موضوع سرقت و جا به جایی اموال تاریخی- فرهنگی، موضوع جدیدی نیست و از عهد باستان مطرح بوده است. برای همین، کلیه کشورها باید با وضع قوانین و مقررات بازدارنده و انجام اقدامات پیشگیرانه و حاکمیتی، همواره نسبت به حفظ و نگهداری این آثار و جلوگیری از هرگونه ارتکاب جرم و سوداگری در این عرصه تلاش کنند.

جهت عنوان مبانی جرایم علیه میراث فرهنگی و تاریخی ابتدا مفاهیم مربوط به تعریف، اهداف، جایگاه و اهمیت حاکم به جرائم مزبور مد نظر است. چرا که شدت اهمیت و ارزش میراث فرهنگی کاملاً واضح است و حمایت از آن به قدری از ظرافت‌های خاص و دقیق برخوردار است که اصول حمایتی لازم جهت حفظ میراث فرهنگی، می‌بایست در یک سطح بین‌المللی تدوین و تهیه شده و به کلیه کشورهای جهان ابلاغ شود تا به واسطه آن امکانات الگو برداری و آموزش شیوه‌های نوین حمایتی برای همه جهانیان فراهم آید. لازم به ذکر است برای اولین بار چنین اصولی برای حفظ و مرمت ابنیه تاریخی در منشور آتن به سال ۱۹۳۲ مشخص شد. این اصول که سبب یک حرکت و جنبش بین‌المللی گردید به گونه‌ای که در جزء جزء مستندات ملل مختلف منعکس شد و حتی بعدها یونسکو به منظور نیل به اهداف فوق، یک مرکز فرهنگی جهت مطالعه طرق حفاظت و مرمت میراث جهان در شهر رم دایر نمود و رفته‌رفته در نتیجه توجه خاص و علاقه بسیار به امور مرمت و حفظ آثار باستانی، ایرادات و انتقادات زیادی نسبت به سیستم حمایتی و حفاظتی از اموال مندرج در منشور آتن از طرف شخصیت‌های هنری دنیا عنوان گردید.

الف - بیان مسئله

میراث فرهنگی شامل آثار باقیمانده از گذشتگان است که نشانگر حرکت انسان در طول تاریخ می‌باشد و با شناسایی آن زمینه شناخت هویت و خط حرکت فرهنگی او میسر می‌گردد و از این طریق زمینه‌های عبرت برای انسان فراهم می‌آید (ماده یک قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور مصوب ۱۳۶۷/۰۲/۰۱) و اموال تاریخی عبارت است از بناها و مجموعه‌ها و اماکن و محوطه‌های تاریخی، نگاره‌ها، تندیس‌ها، پیکره‌ها و کتیبه‌ها و نقوش و آذین‌ها و هر عنصر تاریخی دیگر که به آثار متصل یا متکی و یکصد سال و بیشتر از عمر آن‌ها گذشته باشد (خلیلیان، ۱۳۷۶: ۲۵).

قلمرو میراث فرهنگی به مفهوم آنچه که در اساسنامه سازمان مذکور بیان گردیده، کلیه امور پژوهشی حفظ و احیاء و معرفی و آموزش مرتبط با موضوعات باستان‌شناسی، مردم‌شناسی و هنرهای سنتی را تا دوران ما هم شامل می‌شود.

آثار فرهنگی-تاریخی یک کشور از ابعاد مختلفی دارای اهمیت است، این آثار از آن جهت که یکی از اساسی‌ترین ارکان پیوند یک کشور با گذشته خویش است، میراث معنوی یک کشور به شمار آمده و نیازمند حمایت است. از طرفی با توجه به ارزش‌های مادی این آثار همواره افراد سودجو به دنبال تعرض به آن‌ها بوده و می‌باشند. به همین جهت ملاحظه می‌کنیم که کشورهای مختلف هم در قالب قوانین داخلی و هم در قالب کنوانسیون‌های بین‌المللی در صدد حمایت از این آثار برآمده‌اند (پور بافرانی و منصوری، ۱۳۹۱: ۸۰). آثار فرهنگی کمابیش از نظر همه کشورها از اهمیت خاصی برخوردار است. گوناگونی پیرامون اهمیت و ارزش آثار در نظام اجرایی مبادله آثار فرهنگی و مبارزه با قاچاق نقش مهمی ایفا می‌کند. در بیشتر کشورها در تأمین مشخصات آثار فرهنگی، معیارهای شناسایی بر اساس خطرات مواجه شده متفاوت است. به طور کل در مبارزه با سرقت آثار فرهنگی یا مبادله اشیاء میراث فرهنگی دولتی مفاهیم و شیوه‌های تعریف یکی نیست و این موضوع خود یکی از چالش‌های مبارزه محسوب می‌شود (زواریان، ۱۳۸۹: ۹۷). قانون گذار ایران در کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ (تعزیرات و مجازات بازدارنده) فصل نهم را که متشکل از مواد ۶۱ تا ۷۲ می‌باشد را به اموال تاریخی، فرهنگی اختصاص داده است؛ و قانون طراحی ساختمان‌های ثبت شده و مناطق مورد حفاظت انگلستان، بخش ۷ را به مجازات ساختمان‌های ثبت شده، اعم از تخریب، تغییر، تعمیر و ... اختصاص داده است، همچنین ماده (۴.۲) حقوق کیفری کانادا با موضوع «فساد در ارتباط با اموال فرهنگی» به بررسی مجازات آن پرداخته است. مطالعه تطبیقی به‌عنوان نوعی روش بررسی که پدیده‌ها را کنار هم می‌نهد و به‌منظور یافتن نقاط افتراق و اشتراک آن‌ها را تجزیه و تحلیل می‌کند (رضائی شریف؛ احمد، ۱۳۹۵: ۲۴) حال در این پژوهش با استفاده از روش تطبیقی محقق بر

آن است تا به بررسی جرائم علیه آثار فرهنگی-تاریخی در حقوق کیفری ایران و تطبیق آن با حقوق انگلیس و کانادا پردازد.

ب- سؤالات تحقیق

سؤال اصلی

جرائم علیه آثار فرهنگی تاریخی در حقوق کیفری ایران، انگلیس و کانادا چه جایگاهی دارد؟

سؤالات فرعی

- ۱- قوانین کیفری ایران در قبال جرائم علیه آثار فرهنگی-تاریخی از چه جهت گیری برخوردار بوده است؟
- ۲- قوانین کیفری ایران، انگلیس و کانادا تا چه حد در جلوگیری از ارتکاب جرائم علیه آثار تاریخی-فرهنگی تأثیرگذار بوده است؟

ج- پیشینه تحقیق

خدابخشی پالندی (۱۳۸۸) در پژوهش خود «حمایت کیفری از اموال تاریخی، فرهنگی در ایران» بیان می‌دارد اموال تاریخی، فرهنگی به اموالی گفته می‌شود که از نظر علمی، تاریخی، فرهنگی، باستان‌شناسی، دیرین‌شناسی و هنری حائز اهمیت بوده و بیش از یک‌صد سال از تاریخ ساخت یا ایجاد آن گذشته باشد. میراث فرهنگی از مسائل مستحدثه بوده و سابقه فقهی ندارد. جرائم قابل ارتکاب علیه اموال تاریخی، فرهنگی احصاء شده در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ که در حقیقت در ردیف جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی هستند و در مواد ۵۵۸ الی ۵۶۹ قانون مرقوم مورد حکم قرار گرفته‌اند عبارت‌اند از: تخریب، تزلزل بنیان، حفاری، کاوش، عدم تحویل اموال مکشوفه، خرید و فروش، تجاوز، تعمیر، تغییر، توسعه، سرقت، خرید مال مسروقه، اخفای آن، قاچاق، انتقال و تغییر نحوه استفاده. با توجه به اینکه تمامی جرائم قابل ارتکاب علیه اموال تاریخی، فرهنگی موضوع مواد فوق که در فصل نهم تخریب از کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی مورد حکم قرار گرفته‌اند، تخریب نمی‌باشند انتخاب عنوان برای فصل مزبور از سوی قانون‌گذار نادرست است. اموال تاریخی، فرهنگی رکن مادی اکثریت قریب به اتفاق این جرائم فعل مثبت مادی بوده و ترک فعل رکن مادی آن‌ها را تشکیل نمی‌دهد. بعضی از این جرائم ممکن است توسط مالک آثار به فعلیت برسند و مالکیت مانعی برای مجرمیت مالک نیست. از نظر رکن روانی تمامی جرائم مزبور عمدی بوده و رکن روانی اکثر آن‌ها تنها از سوء نیت عام تشکیل می‌شود. مقنن عدم اطلاع مالک از ثبت اثر را عاملی برای معافیت وی از کیفر تلقی نموده است. به‌استثناء جرم قاچاق، در هیچ یک از این جرائم، شروع به جرم، به‌عنوان جرم محسوب نگردیده است. جرائم مورد بحث از جمله جرائم قابل

گذشت معرفی شده و می‌توانند مشمول مرور زمان نیز واقع گردند. مرجع صالح رسیدگی به جرائم یاد شده، به‌استثناء جرم قاچاق که در صلاحیت دادگاه انقلاب است، محاکم عمومی می‌باشد. البته آنچه مسلم است اینکه مواد قانونی موجود حمایت و صیانت کیفری کامل، جامع و مانع از میراث فرهنگی را نمی‌توانند تأمین نمایند و تغییر و اصلاح سیاست کیفری در این زمینه لازم است.

ازونی دوجی (۱۳۸۹) در پژوهش خود با عنوان «سیاست جنایی ایران در قبال جرایم علیه میراث فرهنگی» بدین ترتیب بررسی کرد که اموال فرهنگی - تاریخی و هنری به اموالی گفته می‌شود که از نظر علمی، تاریخی، فرهنگی، باستان‌شناسی، دیرین‌شناسی و هنری حائز اهمیت بوده و بیش از یکصد سال از تاریخ ساخت یا ایجاد آن گذشته باشد. میراث فرهنگی غالباً از مسائل مستحدثه بوده و سابقه فقهی ندارد؛ و فقط مواردی مثل جرائم علیه مساجد و اماکن مذهبی را ذکر نمود. جرائم قابل ارتکاب علیه میراث فرهنگی احصاء شده در قانون مجازات اسلامی که در حقیقت در ردیف جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی هستند و در مواد ۵۵۸ الی ۵۶۹ قانون مرقوم مورد حکم قرار گرفته‌اند عبارت‌اند از: تخریب، تزلزل بنیان، حفاری، کاوش، عدم تحویل اموال مکشوفه، خرید و فروش، تجاوز، تعمیر، تجدید، توسعه، سرقت، خرید مال مسروقه، اخفای آن، قاچاق، انتقال و تغییر نحوه استفاده. عنصر مادی اکثریت قریب به اتفاق این جرائم فعل مثبت مادی بوده و ترک فعل رکن مادی آن‌ها را تشکیل نمی‌دهد. بعضی از این جرائم ممکن است توسط مالک آثار به فعلیت برسند و مالکیت مانعی برای مجرمیت مالک نیست. از نظر عنصری معنوی تمامی جرائم مزبور عمدی بوده و رکن روانی اکثر آن‌ها تنها از سوء نیت عام تشکیل می‌شود. مقنن عدم اطلاع مالک از ثبت اثر را عاملی برای معافیت وی از کیفر تلقی نموده است. به‌استثناء جرم قاچاق، در هیچ یک از این جرائم، شروع به جرم، به‌عنوان جرم محسوب نگردیده است. جرائم مورد بحث از جمله جرائم قابل گذشت معرفی شده و می‌توانند مشمول مرور زمان نیز واقع گردند. مجازات‌های مقرر برای این جرائم نیز عمدتاً کیفر اصلی جرم و از نوع بازدارنده می‌باشند. نکته حائز اهمیت این است که بایستی نهایت تلاش جهت بهبود سیاست جنایی مبتنی بر اصلاح کیفر صورت گیرد و توسل به نظام کیفری جز به‌عنوان نقطه انتهای سیاست جنایی اعمال نگردد.

ثناگو (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش سیاست کیفری ایران در رابطه با جرائم علیه میراث فرهنگی» بدین صورت می‌پردازد که کشور ایران از تمدنی کهن برخوردار است و این امر لزوم حمایت و حفاظت مؤثر و مطلوب از این تمدن و میراث فرهنگی را نشان می‌دهد. قانون مجازات عمومی و اصلاحات بعدی آن برای حفاظت و جلوگیری از تخریب آثار فرهنگی و تاریخی، مقررات کیفری را پیش بینی نمودند. جرائم قابل ارتکاب علیه میراث فرهنگی احصاء شده در قانون مجازات اسلامی که در حقیقت در ردیف جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی هستند و در ماده ۵۵۸ الی ۵۶۹ قانون مرقوم مورد حکم قرار

گرفته‌اند عبارت‌اند از: تخریب، تزلزل بنیان، حفاری، کاوش، عدم تحویل اموال مکشوفه، خرید و فروش، تجاوز، تعمیر، تغییر، تجدید، توسعه، سرقت، خرید مال مسروقه، اخفای آن، قاچاق، انتقال و تغییر نحوه استفاده. با توجه به اینکه تمامی جرائم قابل ارتکاب علیه میراث فرهنگی موضوع مواد فوق که در فصل نهم از کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی مورد حکم قرار گرفته‌اند تخریب نمی‌باشند انتخاب به‌عنوان «تخریب اموال تاریخی، فرهنگی» برای فصل مزبور از سوی قانون‌گذار نادرست است. عنصر مادی اکثریت قریب به‌اتفاق این جرائم فعل مثبت مادی بوده و ترک فعل رکن مادی آن‌ها را تشکیل نمی‌دهد. از نظر عنصر معنوی تمامی جرائم مزبور عمدی بوده و رکن روانی اکثر آن‌ها تنها از سوء نیت عام تشکیل می‌شود. جرائم مورد بحث از جمله جرائم قابل گذشت معرفی شده و می‌توانند مشمول مرور زمان نیز واقع گردند. مجازات‌های مقرر برای این جرائم نیز عمدتاً کیفر اصلی جرم و از نوع بازدارنده می‌باشند. البته آنچه مسلم است اینکه مواد قانونی موجود حمایت و صیانت کیفری کامل، جامع و مانع از میراث فرهنگی را نمی‌توانند تأمین نمایند و تغییر و اصلاح سیاست کیفری در این زمینه لازم است. اصول حاکم بر قانون نویسی و جرم‌انگاری را در تعیین مجازات نادیده گرفته و ابهاماتی در متن قانون مشاهده می‌شود. ضمن آن که تعیین کیفر و تبیین ماهیت جرم، با مقتضیات روز و انتظارات عموم تناسب ندارد. وجود قوانین داخلی ما برای حفاظت از آثار تاریخی - فرهنگی ناکافی و دارای نقایص و کاستی‌هایی است، شناسایی مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی با اینکه واقعیت‌های قضایی و جرم‌شناختی هستند و سهم قابل توجهی در ارتکاب بزه تخریب آثار تاریخی دارند، در حاله‌ای از ابهام قرار دارد. هدف از انجام تحقیق حاضر شناسایی و شناساندن میراث فرهنگی و بررسی جرائم ارتكابی علیه آن و استخراج نقاط ضعف و قوت قانون در این خصوص می‌باشد.

سلیمانی (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان «مبانی فقهی جرائم مرتبط با میراث فرهنگی» و باهدف جایگاه فقهی و حقوقی جرائم مرتبط با میراث فرهنگی بدین صورت به موضوع پژوهش پرداخت که با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی درصدد رسیدن به هدف فوق می‌باشیم. میراث فرهنگی هر ملتی بیانگر جنبه‌هایی از نبوغ آن ملت است و نبوغ ذاتی هر ملتی در آثار فرهنگی آن جلوه‌گر است این آثار که با تکیه بر اندیشه‌ی سترگ و والای آن ابداع و ساخته شده نشان دهنده‌ی سیر تکاملی تفکر و فن و آیین‌های تمام نمای تصورات مردمان یک سرزمین است. موضوع حمایت از میراث فرهنگی در جهت منافع بشری، از ویژگی‌های مشترک سیاست داخلی کشورها محسوب می‌شود، برای مقابله با نابودی میراث فرهنگی، نیاز به الفبایی قاطع از طریق اتخاذ تعابیر مناسب داریم. جرائمی مانند انهدام، تخریب، سرقت، خرید و فروش غیرمجاز میراث فرهنگی و ... از جمله جرائمی هستند که قانون‌گذار به آن‌ها اشاره کرده و برای آن مجازات تعیین نموده است و آنجا که قوانین مدنی و جزائی کشور مبتنی بر فقه اسلامی است.

د- فرضیه‌های تحقیق

با توجه به اینکه این تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی بوده و صرفاً یک متغیر دارد و رابطه میان چند متغیر در آن ارزیابی نمی‌شود لذا نیازی به طرح فرضیه نبوده و صرفاً از طریق سؤالات پژوهش سامان می‌یابد.

ه- اهداف تحقیق:

هدف اصلی

بررسی جرائم علیه آثار فرهنگی تاریخی در حقوق کیفری ایران و تطبیق با انگلیس و کانادا

اهداف فرعی

- ۱- بررسی جهت گیری‌های قوانین کیفری ایران، انگلیس و کانادا در قبال جرائم علیه آثار فرهنگی-تاریخی
- ۲- بررسی تأثیرگذاری قوانین کیفری ایران، انگلیس و کانادا در جلوگیری از ارتکاب جرائم علیه آثار فرهنگی-تاریخی

و- روش تحقیق

روش تحقیق ما در موضوع مورد تحقیق بیشتر جنبه‌ی تئوری و نظری دارد به این صورت که با ارائه نظریات و تجزیه و تحلیل آن‌ها و استفاده از روش‌های موردی و توصیفی، تلاش می‌شود تا اطلاعات و داده‌ها را در موضوع مورد تحقیق جمع‌آوری نموده و سپس با بررسی و تجزیه و تحلیل آن‌ها و توصیف و تبیین به حل سؤالات بحث پرداخت.

روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای است و به صورت فیش برداری گسترده از کتب موجود و استفاده از مجلات و سایت‌های اینترنتی، در زمینه‌ی میراث فرهنگی می‌باشد.

ز- ساماندهی تحقیق

این تحقیق شامل چکیده، مقدمه، بیان مسئله و سؤالات تحقیق می‌باشد که در سه فصل تنظیم گردید: در فصل اول کلیات و مفاهیم و فصل دوم شامل مبانی، ارکان و شرایط تحقق جرائم علیه میراث فرهنگی و در فصل سوم به بررسی تطبیقی جرائم علیه آثار فرهنگی-تاریخی در حقوق ایران، انگلیس و کانادا و در آخر نتیجه و پیشنهادات و فهرست منابع تنظیم گردیده است.

فصل اول:

کلیات، مفاهیم (تعاریف، مبانی، تاریخچه)

پیشگفتار

در این فصل از پایان نامه کلیات، مفاهیم (تعاریف، مبانی، تاریخچه) ارائه می گردد.

۱-۱- تاریخچه توجه بشر به میراث فرهنگی

توجه به میراث فرهنگی و حفظ و حراست از آن دارای سابقه چندانی نیست. در فرانسه، موزه لوور چهار سال بعد از انقلاب کبیر فرانسه، یعنی در سال ۱۷۹۳ میلادی با نام موزه ملی فرانسه افتتاح شد و در انگلستان لایحه حفظ میراث فرهنگی در سال ۱۸۸۲ میلادی به تصویب رسید. در سال ۱۹۳۱ در کنگره آتن حفاظت از میراث فرهنگی در هفت قطعنامه اصلی با عنوان منشور مرمت به تصویب رسید و در آن‌ها توجه و احترام به آثار تاریخی از طریق حفاظت، حمایت، مراقبت و مرمت توصیه شد. (عریان، ۱۳۸۷: ۴۴).

در دومین کنگره که در ونیز و در سال ۱۹۶۴ برگزار شد، واژه میراث به کار گرفته شد. در مقدمه مصوب این منشور که به «منشور ونیز» مشهور است، بر لزوم حفظ میراث گذشتگان به عنوان مسئولیتی همگانی تأکید شد و اعلام شده است «یادمان‌های تاریخی ملت‌ها، سرشار از پیام روزگار گذشته، شاهد زنده سنت‌های کهن ایشان که تا به امروز باقی مانده‌اند... برماست که این میراث را در اصیل‌ترین حالت به نسل‌های آینده تحویل دهیم». شش ماه بعد از تصویب منشور ونیز، در سیزدهمین جلسه مجمع عمومی یونسکو در پاریس، توصیه نامه ای به تصویب رسید که در آن از عبارت میراث فرهنگی، برای تعریف دارایی فرهنگی استفاده و گفته شد: اموال فرهنگی به اموال منقول و غیرمنقولی اطلاق می‌شود که از نظر میراث فرهنگی یک کشور، واجد اهمیت فراوانی باشد (درویش روحانی، ۱۳۸۱: ۵۵).

اموال تاریخی و فرهنگی از عناصر اساسی تمدن و فرهنگ ملت‌هاست و ارزش حقیقی آن را تنها با آگاهی هرچه کامل‌تر از منشأ و بستر تاریخی و محیطی آن می‌توان درک کرد. هر کشور موظف است میراث فرهنگی موجود در قلمرو خود را در برابر خطر سرقت، کاوش‌های پنهانی و صدور غیرقانونی محافظت کند. موزه‌ها، مجموعه‌های عمومی و خصوصی، صاحبان قانونی این اموال، بناهای مذهبی و مؤسسات فرهنگی و باستان شناسی در سراسر جهان از گزند این اعمال در امان نیستند. سوداگران این عرصه با اهداف مختلف اعم از کسب منافع اقتصادی، غارت فرهنگی و ... برای به دست آوردن اموال تاریخی و فرهنگی اقدام می‌کنند و سپس مستقیم یا غیرمستقیم آن‌ها را به کشورهایی صادر می‌کنند که بتوانند این اموال ارزشمند را به قیمتی گزاف به خریداران علاقه‌مند بفروشند. برای در امان ماندن از این خطرات، ضرورت دارد که هر کشور بیش از گذشته نسبت به الزام‌های اخلاقی و رعایت احترام به میراث فرهنگی خود و کلیه ملت‌ها هوشیار باشد (رحمت الهی و بحرینی، ۱۳۹۶: ۲۲).

از قرن پانزدهم میلادی (نهم هجری) به بعد، ایران مورد توجه سیاحان و جهانگردان قرار گرفت. آنان در سفرنامه‌های خود از تمدن و فرهنگ کهن ایران نام برده و به معرفی آثار مهم و برجسته‌ای همچون تخت جمشید و پاسارگاد پرداخته‌اند. علاقه به یافتن گنج و نگهداری اشیای عتیقه در ایران در دوره قاجاریه رایج بوده است. در نوشته‌ها و خاطرات بزرگان و درباریان این دوران، اصطلاحاتی مانند زمین کنی، تیله کنی و طلا شویی به چشم می‌خورد. ناصرالدین شاه قاجار به کاوش و گردآوری اشیای عتیقه علاقه‌مند بود و گاه به تعمیر بناهای تاریخی می‌پرداخت. در زمان او و قبل از سال ۱۲۹۰ ق، نخستین موزه با عنوان موزه خانه شاهنشاهی در کاخ گلستان بر پا شد. در ۱۲۹۳ نیز به فرمان وی با تقلید از موزه‌های اروپایی، بنای تالار جدیدی در کاخ گلستان آغاز شد که در ۱۲۹۹ به اتمام رسید. (مصطفوی، ۱۳۶۴: ۶۲).

نخستین موافقت نامه‌هایی که بین دولت ایران و دولت‌های اروپایی در مورد کاوش آثار تاریخی منعقد شد مربوط به دوره قاجاریه است. تا زمان اعطای امتیاز به فرانسویان، طبق موافقت نامه مورخ ۱۳۱۲ ق. در دوره ناصرالدین شاه قاجار، رسماً معاهده‌ای با دولتی دیگر امضا نشده بود. هر چند پژوهش‌های مختلف توسط گردشگران، شرق شناسان و دیپلمات‌های اروپایی انجام می‌گرفت. کندوکاوهای منظم و مداوم در ایران با اعطای مجوز کاوش‌های باستان‌شناختی در شوش، توسط ناصرالدین شاه به فرانسوی‌ها آغاز شد. کاوش‌های شوش پس از آمدن مارسل دیولافوا به ایران، از ۱۳۰۲ ق. (۱۸۸۴) شروع شد و نزدیک به یک قرن طول کشید. با عقد قرارداد انحصار اکتشاف آثار قدیمه در ممالک محروسه ایران در سال ۱۳۱۲ (۱۸۹۵)، توسط ناصرالدین شاه و تجدید نظر آن معروف به «قرارداد مورگان» در سال ۱۳۱۸ (۱۹۰۰)، توسط مظفرالدین شاه، حفاری‌های باستان‌شناختی در سراسر ایران به انحصار فرانسه در آمد. کشف لوح حمورابی اثر ارزنده دوره عیلامی شوش و سند حقوقی مهم دنیای باستان که در موزه لوور نگهداری می‌شود در این دوره اتفاق افتاد. در سال ۱۳۸۹ ش، اداره عتیقات توسط صنیع الملک، در قسمت شمالی مدرسه دارالفنون به ریاست ایرج میرزا، شاعر معروف، تأسیس شد. سپس به تالار آینه در کاخ مسعودیه انتقال یافت. اشیای این موزه در سال ۱۳۱۶ به بنای نوین موزه ایران باستان منتقل شد. با تأسیس انجمن آثار ملی در سال ۱۳۰۱ به کوشش جمعی از دولتمردان و روشنفکران از جمله محمدعلی فروغی (ذکاءالملک) وزیر امور خارجه وقت، اقداماتی آغاز شد که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به تهیه فهرستی از ۸۸ بنا و محوطه باستانی توسط «هرتسفلد»، باستان‌شناس آلمانی و ثبت آن‌ها در فهرست آثار ملی نام برد. در سال ۱۳۰۶ (۱۹۲۷)، امتیاز انحصاری فرانسه برای کاوش در ایران لغو و کاوش‌های باستان‌شناختی فرانسوی، به منطقه شوش محدود شد. در مقابل، احداث موزه و کتابخانه ملی در تهران و مدیریت آن برای ۱۵ سال به فرانسوی‌ها واگذار شد. در سال ۱۳۰۷ «آندره گدار»، معمار فرانسوی، به ایران آمد. وی از آغاز ۱۳۰۸ رسماً به استخدام دولت ایران در آمد و ریاست اداره عتیقات را بر عهده گرفت. همچنین ساختن موزه و کتابخانه ملی را از سال ۱۳۱۳ تا ۱۳۱۶ ش، به انجام رسانید. گدار تا سال ۱۳۳۲ که از طرف دولت